



Musvit ved vintertid i dansk skov. BIOFOTO/Elvig Hansen.

Musvit, *Parus major*

Musvitten er den største og mest alm. af vore mejsefugle, har olivengrøn ryg, kulsort hoved og en hvid plet på kinderne, det gule bryst er delt af en bred sort stribе. Yngler i skove, haver og parke.

– Danmarks Dyreverden 8, 134-40.

Musvit, ældre nydansk misvit(te) (1), måske oprindelig mesvit 'lille mejse' (gammeldansk witte 'lille') sml. misfitte nedenfor; forleddet er sandsynligvis omdannet i tilknytning til mus, som fuglen har en fjern lighed med (jf. engelsk tit-mouse, bornh. *muzavitte*) (2), efterleddet imiterer fuglens stemme, der kan lyde som »disvit, disvit« (3); dia-

lektisk eller folkeetymologisk ændret til *moskovit*, *moskvit*, *muskovit*, *muskevit* o. 1700ff(4). Indgår i stednavnet Musvitkrogen 1682 Holmstrup s. SFyn (5).

Spekbyder (jf. speckbieter på Fehmern), som personnavn 1300-t i Flensborg (6), jf. *kødmeje* 1632ff-o. 1700 (7): »ingen kødmejs om vinter · af hunger død man finder · eller frosset slet ihjel« S. Bugge 1663 (8), sml. *flæsketyv* o.lign. nedenfor; den er »den forvognste af mejserne, den besøger endog spisekamre og kældere og stjæler kød og tælle« (1802; 9). En graver i Kerteminde fik øgenavnet *Muskevitteri*, fordi hans bedstefar havde stjålet flæsk (10).

Tjørnefugl o. 1700ff; Falster (11), den blev set og hørt, når karlene om foråret skar tjørn i hegnetne, sml. nedenfor; omtydet (?) til *tørrefugl* Bogø ved



Musvit som „flødetyv“ pikker hul på mælkeflaskens kapsel. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

Møn o. 1870, når den begyndte at »file« kom tørt forårsvær (12); *hyling* o. 1700 (12a).

Slid-din-tid Fredericia 1767 (13), *slid-din-tid-fugl* NVFyn (14), *slittenti(t)* Stevns, Falster, Lolland (15) efter stemmen, se nedenfor.

Talgokse 1792 (16), *tællepikker* 1823ff; Sønderjylland, ØJylland, Fyn, Sjælland, Bornholm (17), *tællepikkermejse* 1826 (18), lignende navne nedenfor, fuglen hakkede talg af skind spilet op på porte, gavle etc.

Flæsketyv 1852ff; Sønderjylland, Tåsing, Ærø, Bornholm (19).

Hølkone (høl-, høllekun, 'hættekone') Sønderjylland 1852ff (20), jf. *Boel Sortlue* (21), *nathue* »Jylland« (22); *så-byg* Fjelstrup (23), *flæskespink* -spurv' Åbenrå (24), *flæsbækker* 'flæskepikker'? Agerskov o. 1880 (25), *talgpikker* Agerskov o. 1900, ØJylland, VFyn (26), *skidenmette* Sønderjylland, Fyn (27), jf. *skidtmette* Åsum (28), den varsler »skidt« (dårligt) vejr.

Kødfugl Uldum ved Vejle o. 1890 (29), *flæskespær* Grejs o. 1900 (30), *skid(t)fugl*, *den skidte fugl* Taps, Tarm, Fyn, VSjælland, Bornholm (31), *den slemme fugl* Ormstrup (32), *mejshat* og *stempikker* ved Himmelbjerget (32), *bifugl* Uldum, Tim, ØJylland (33), den beskyldes for at banke på kuben eller stedet og æde bierne, når de kommer ud, sml. nedenfor; *gulsmed* Ryomgård (24) er vel en videreudvikling af *filsmed* etc., jf. *filefugl* ØJylland, VFyn (34), stemmen minder om lyden når

en sav files (tænderne skærpes), *tællefugl* ØJylland (35), *skovfugl* Silkeborg 1881 (36), *skovfiler* Horsensegnen 1885 (37), *winterfugl* Dronninglund (38), *nisse* Læsø (39).

Uvejrs-, ulykkesfugl Brylle s. MFyn 1886 (40), *kormessefugl* (Fyn?) 1875, den hørtes ved kyndelmisse 2. februar (41), *kødifikker*, -hakker Ø og SFyn, Langeland (42), man hængte sækken brugt ved lysestøbningen og gennemvædet af tælle ud til *kødhakkerne* (SLangeland; 43); *skindhakker* SFyn, Lyø, Falster, Lolland, Fejø (44), *skidte* Kirsten Fyn (45), *filesav-*, *filisavfugl* NFyn (46), *lille Thomas*, *Thomas i gærdet* Flemløse (43) er ellers gærdesmutten (s. 306f.), *savefilefugl* Lindelse Langeland (43), *flæskefitte* Marstal 1883 (47).

Bartelfugl (mandsnavnet Bertel) Samsø 1800-t (48), *talghakker* og *filesmed* Samsø o. 1880 (49), *vandspurv* Anholt 1891 (49a).

Skindspurv Agersø, Omø (50), *regnvejrsfugl* Sjælland, Møn (43), *regnfugl* St. Tåstrup, Bornholm (51), *vandskvatte* Snostrup, Tikøb (52), *smutifik* Kirke-Helsingør (53), *stins* Kgs. Lyngby (54), Jens Olsen Allerslev ved Roskilde og *savpikker* Reersø (43), *tit-i-gryde*, *tittergryde* ØSjælland, Møn (55), *misfitte* SSjælland, Møn, Falster (56), *skærsliber* SSjælland 1892 (57).

Povls ugle Albuen ved Nakskov fjord (58), *sangfiler* Rødbyegnen 1870 (59), *såbyfugl* Sakskøbingegnen (60).

Sav(e)fugl, -*filer*, -*skærer* ø.f. Lillebælt (61), *savskærfugl* (62), *tællehakker* 1885 (63), *flødetyv* (64), den pikker hul på mælkeflaskers kapsel og drikker fløden; *svit* (23)).

Ellen Raae, En fugls navne i folkemålene, Studier tilegnede Verner Dahlerup paa femoghalvfjerdss-aarsdagen den 31. oktober 1934, 150-56.

LITTERATUR: (1) 464 3,110; (2) 785 195; (3) 626 258; 683b 103; (4) 908 179; 57 138; 386d 4,8,298; 744 38,52 (1863); 212c tb. 307 (Anholt); 233 1941,36; 160 1904/30:3361 (1883); (5) 156 15,24; (6) 363 2,2, 1040; (7) 434 2, 707f og 5, 636 (norsk?); (8) 107 upag.; (9) 418 274; (10) 388; 910d 27f; (11) 170 1909, 54f; 317 162 (Fyn?); 794 2, 1884,30; (12) 436c 81; (12a) 434 2,329; (13) 908 179; (14) 725 567; (15) 281c 159; 794 5, 77 og 12, 155; (16) 908b 3, 225; (17) 842 82; 451 184; 160 1904/30: 3033 (1884), 3189, 3225; 1904/27; 877; 169 4, 1937, 212; 224 2, 1894, 15; 388; 785 240; (18) 903 4,242; (19) 451 184; 160 1904/30:1046 (1885), 1904/27:1165 (1883); 388 (Ærø o. 1925); 785 195; (20) 451 184; 212c 1,747f; 794 12,1889,153; 388 (o. 1925); (21) 160 1904/30:3059 (1884), 3033 (1884); 837 20,1944,12 (pold sortlue); (22) 160 1906/23:1171;

(23) 423; (24) 169 1,241; (25) 212c 1,322; (26) 212c 3,767; 388 (Brenderup, Kauslunde); (27) 160 1904/28:2669 (1886), 1904/27:877,3018; (28) 160 1906/23:882; 255 9, 26; (29) 160 1904/27:2305 (1892); 138c 59; (30) 464f tb. 3,207; (31) 160 1906/23:882,1098,2398; 436c 78; 169 1,241; 160 1904/27:884 (1885); 794 4,159; 785 239 (*sjitafoul*); (32) 169 4,1937,212; (33) 224 1,1899,40 og 9,1907,50; 169 4, 1937,212; (34) 160 1906/23:2224,2241; 212c 1,286; 160 1904/27: 857 (1882); 794 12,1889,155; (35) 160 1906/23:2223; (36) 160 1904/30: 1172; (37) 160 1904/30:2224; 212c 3,301; (38) 169 3, 1930-31,148; (39) 202d 2,211; (40) 160 1904/27:877; (41) 225 7, 1875, nr. 20; (42) 794 12,153; 388; 160 1904/28:1103 (1886); (43) 388; (44) 388; Dansk Landbotid. 5,1870,311; 160 1904/28:781 (1892); 224 2, 15; (45) 725 567; 212c 3,169 og tb.261; 388; (46) 725 567; 160 1904/28:851 (1892); (47) 160 1904/27:1165; (48) 160 1904/30: 2157 (1885); 794 5,45 og 12,156; (49) 794 3,154 og 12,156; (49a) 464e 113; (50) 265 216; (51) 160 1906/23:244; 785 195; (52) 160 1906/23:81; 388; (53) 160 1906/23:294 (1945); (54) 169 2,1925-29, 143; (55) 388; 103 1951; (56) 464f tb. 1,149; 160 1904/30:833 (1884); 388; (57) 160 1904/27:563; (58) 524 14,1926,106; (59) Dansk Landbotid. 5, 311; (60) 169 3,1930-31,147; (61) 794 5,78 og 12,153,155f; 436c 78; 160 1904/28:851 (1892), 1904/27:1064; 785 195; 388; 233 1941,36; (62) 683b 103; (63) 794 3,154; (64) 515 Fugle 1494.

STEMMETYDNINGER OG VARSLER

De fleste tydninger af stemmen går på: *a.* den tostrofede »ti-té, ti-té!« eller »te-ti, te-ti!«; og *b.* de tre strofer »si-si-da!, si-si-da!«.

a. Vittig, viktig! – Flittig, flittig! (1); stik mi(g), stik mi! (Gårslev SVJylland 1879; 2); gi' ti', gi' ti'! (Samsø 1889; 3), jf. B. S. Ingemann 1831:

I sne står urt og busk i skjul;
der er så koldt derude;
dog synger der en lille fugl
på kvist ved frosne rude.

Giv tid! giv tid! – den nynner glad
og ryster de små vinger, –
giv tid! og hver en kvist får blad,
giv tid! – hver blomst udspringer.

»Forsvundet vinterens sidste hvidt i hvidt. · Hør barndomsfuglens sang: bi lidt, bi lidt! · Det risler kendt og kært og ømt og slidt« Hans Henriksen (4).

Musvitten sang til børn, der gik med pænt redt hår: solvhår, solvhår! (Falster; 5), sml. krage s. 272. Den råber om foråret: så byg, så byg! (6), en anden musvit synger bagefter: giv tid, giv tid! (Humble Langeland; 7). Siger musvitten »ti-té, ti-té, ti-té!« varsler det regn, »si-si-da, si-si-da!« betyder godt vejr (8); omvendt: si-si-da er dens regnkald (9).

»Først råber musvitten: · musik, musik! · Jeg fik ret: nu tører det ... · Jeg fik, jeg fik!« Arthur Arnholz (10).

b. Om foråret råber den til dem, der hugger tjørn: hvil dig lidt, hvil dig lidt! (o. 1700ff; Fyn(?), Falster; 11), sml. krage s. 271.

Slid din tid! 1741ff (12), dette spår ustadigt vejr (13), fuglen kaldes slittenti o.lign., se ovenfor; bid og lid, slid din tid! (Jylland; 14). En gammel mand træt af livet ville hænge sig i skoven, men netop som han lagde lækken om sin hals, hørte han musvitten sige »slid din tid, slid din tid!« Så fortrød han, gik hjem og sled sin tid til ende (15).

Spyt på den, spyt på den! varsler regn, men hvis musvitten »filer sav« får vi godt vejr (VSjælland; 16); skynd dig lidt, skynd dig lidt! (VSjælland; 7); slab din kniv! – varsler om vinteren ondt vejr (SSjælland; 17); tit i gry[de]! (Køge; 18), sml. navne ovenfor; den er fin, den er fin! (19); Sidse da, Sidse da! (Tårnby ØSjælland; 20).

En mand gik fra Esrom til Helsingør og hørte i Horserød Hegn fuglen sygne »til Tikøb! til Tikøb!« Så gik han derhen, men der var intet usædvanligt på færde, og han vendte tilbage. Det gentog sig to gange, så råbte manden til sin plageånd: Nej, du ka' tro lyv, jeg ska' til Helsingør (21).

Havde musvitten spået regn og der alligevel kom solskin, sagde den: vide vit, vide vit, det blev til skidt (Bornholm; 22).

Om foråret råber den: til smirre [smedie], til smirre, lad plovjern sli[be], så havre, så havre, nu er det ti'! (1883; 23).

Musvitten »sætter sig foran flyvehullerne og pikker med næbbet, straks løber nogle af bierne til hullet, så tager den en bi efter den anden, flyver til det næste træ og fortærer den« (1649; 24); dette varsler streng vinter (NVSjælland; 25), ligeså når den søger mod vinduer og pikker på dem (Odsherred, Sædder ØSjælland; 26) – i virkeligheden for at æde det olieholdige kit.

Over hele landet er det et regnvarsel, når musvitten »filer sav«, der kommer skidt eller skidt vejr, derfor kaldes fuglen skidtfugl o.lign. (se navne) (27), på Odenseegnen skyldes navnet at den tager andre fugles unger (28); når den »skår sig« (filer) kommer der uvejr (29); den siger mod regn »ski[dt], ski, ski!« (VFyn; 30), »vådt, vådt!«

(Anholt 1891; 31). Hørte man den om sommeren »bore rivehoveder« (sige vitte-vitte-vitte) kom der snart regn (NVSjælland; 32).

»Når den lille savfiler tager fat, så er der næsten hundrede procent chance for, at vi får regn inden fireogtyve timer. Den kan tage fat en ganske klar og skyfri dag, hvor Instituttet melder fint vejr de første dage, og næste dag øser det ned«. *Hans Hvass* (33).

Modsat hed det på Bogø ved Møn, at det blev tørvejr, hvis musvitten begyndte at »file« (o. 1870; 34).

Som barn måtte jeg ikke nærme mig dens rede, der blev sagt, at den kunne blive ond på folk (Jungshoved; 35).

I eventyr skaffer musvit føden til en ræv mod at han ikke æder dens unger, men fuglen narrer til sidst ræven i døden (36).

LITTERATUR: (1) 683b 203; (2) 160 1904/27:2366; (3) 794 12,156; (4) 331b 41; (5) 281c 64; 524 1964,187; (6) 794 5,1886,77 (Onsager); 160 1904/43: 1148 (1933); 169 3,1930-31,147 (Sakskøb.); (7) 388; (8) 794 4,1885,160; (9) 464f tb. 3,150; (10) 29b 13; (11) 170 1909,65; 317 188; 794 2,1884,30; 524 1964,187; (12) 317 162; 908 179 (under vipstjert); 219 8,1796,1170; (13) 160 1906/23:2223; 464f tb. 3,152; (14) 436c 89 (under vipstjert); (15) 464 8,1886,372; (16) 794 4,1885,159; (17) 464f tb. 1, 149; (18) 794 5, 77; (19) 16c 23; (20) 160 1904/27:509; (21) 51 10/3 1952; medd. Hans Hvass 1952; (22) 785 195; (23) 281d (1883); (24) 337 48; (25) 160 1904/30:316,319; (26) 281d

(1879); 160 1904/27:338 (1884), 1904/28: 507 (1884); (27) 777g 221f; (28) 224 1942,137; (29) 794 5,1886,78; (30) 226 1964,239; (31) 464e 113; (32) 279 215; (33) 375d 1,24; (34) 436c 81; (35) 160 1929/1:612; (36) 436b 2,82-91.

PROSA OG POESI

Hvor tør den fugl være så smuk? I Syden, hvor blomsterne er brogede, himlen er klar og blå og solen spiller i insekternes metalglinsende vinger, dør kan en fugl tillade sig at være så udfordrende smuk; men her er det en fornærmlse mod alle de fugle, Vorherre har klædt i gråt *Gunnar Munk Nislev* (1). Musvitten med den blåsorte kalot, hvide øjenbandager og et langt sort slips ned over maven, den er gulliggrøn som havde den taget støvbad i heksemelet i min pillesæke *Knud Poulsen* (2).

En flok svenskfarvede musvitter *Hans Hvass* (3). Den kommer i et glimt og er væk igen i et glimt, altid årvågen, oplagt og en fryd for øjet med sin grønlige frakke, sin gule vest og sorte kalot. Hvis de kommer i en lille flok på tre-fire stykker og ugenerte tager plads i en sort, regnvåd gren fører de deres vært et indtryk af ren poesi, et billede fra en japansk skærm – dagens første skønhed *Ole Vinding* (4).

Musvitten er symbolet på det ukuelige mod og det uopslidelige humør *Svend Kaulberg* (5), den jævne arbejdsmann, der filer på sin sav med to toner eller med tre, hvis humøret er lidt højere *Knud Hee Andersen* (6).

Musvitten sad i det ældste kastanjetræ og filede løs på sin usynlige savklinge *Hans Hartvig See-*

Musvittens sang blev tydet på forskellige måder i forbindelse med vintervejret og dets omslag. Skitse fra skøjteløberbanen ved Tivoli af Erik Henningsen i Ude og Hjemme 16-2-1879.



dorff (7); musvitten tikker som en knækket cykel-
ege *Niels E. Nielsen* (8).

Det er tyt derude, · kun med sagte pik på rude ·
melder sig den små musvit *St. St. Blicher*, Træk-
fuglene (1838). En lille fugl har pikket på min
rude, · en simpel bondefugl, en grå musvit. · Det
er så fattig-bart, så koldt derude, · frost binder
jorden, alt er dødsens-hvidt. · Et kødben har jeg
hængt til dig i linden, · det svinger rytmisk op og
ned for vinden. · Der finder du hver dag lidt spar-
som davre, · mens travle spurve mætter sig med
havre. · Vel mødt, musvit. Sig kan du fred be-
bude, · når julens klokker ringer over land? ·
Dvæl i mit tagskæg, pik kun på min rude, · jeg
hjælper dig, min ven, så godt jeg kan. · Thi tifold
tak for hjælp har du mig givet, · hvis jeg som du
kan tappert tro på livet · og holde stand, til nø-
dens tid er omme · og trygt se frem mod våren,
der skal komme *Sigfred Pedersen* (9).

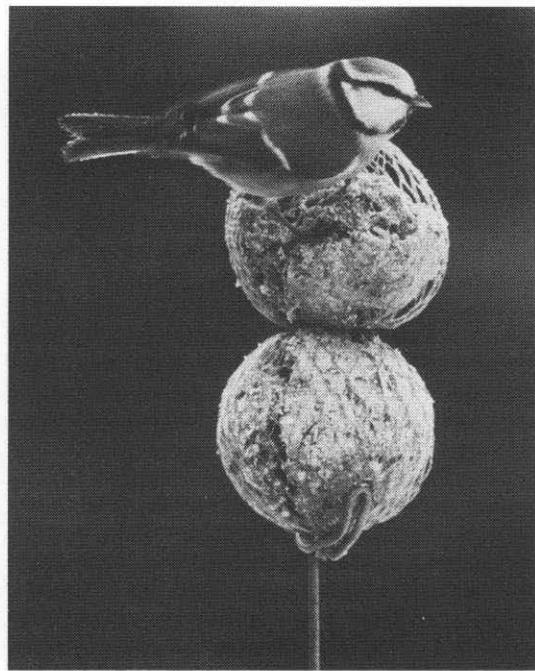
Ene tilbage, på sneens pude, · sad en musvit bag
den frosne rude, · meldte at vinteren voksed der-
ude *Axel Juel* (10). Marken øde, haven tom. ·
Hvem er det, der smutter om, · sort og grøn, gul
og hvid, · i den våde mørketid? · Hop i hop, ned
og op, · kvidrer fint en lille fugl · i den skarpe sne
ved jul. · Hvem har liv, når livet dør? · Den;
skønt falmet og forsldt · har den mod til lidt ku-
lør, · kvidrer, mens den dører sit: · »Slid din tid!«
– god dag, musvit! *Valdemar Rørdam* (11).

Idelig filer den små musvit · sin sav i den frostklare
dag *Valdemar Olsen* (12): hørtes en lyd, som
om en le blev hvæsset, · var det musvittens lille
muntre fil *Valdemar Rørdam* (13). En musvit ta'r
fat på at file sin sav, · og den filer på kraft som en
håndværker brav, · så en anden bli'r smittet og
også ta'r fat *Peter Ommerbo* (14). En småfugls
fløjtespil blev ved, blev ved · med toner bittesmå
og sölverrene · som var det selve dagens dybe
fred, · der sang så blidt imellem mørke grene
Kirsten Aakjær (15).

Ude på plænen i parken · kvitser en solglad mus-
vit. · Frøkenen lytter til fuglen, · soldur, triol,
sol-la-bi, · glemmer sit kridhvide hjerte · for en
musvitfantasi *Grete Friis* (16).

Marinus Børup, Musvit (17); Harald H. Lund,
Musvit (18); Peter Ommerbo, Musvitten (19);
Valdemar Rørdam, Musvit (11); Sigfred Pedersen,
Den grå musvit (9).

LITTERATUR: (1) 630d 87; (2) 695b 11; (3) 475
106; (4) 910c 35; (5) 438 48; (6) 16c 72; (7) 782q
13; (8) 625c 31; (9) 676c 12f; (10) 413f 59; (11)
753o 63f; (12) 656 24; (13) 753t 99; (14) 657c 28;
(15) 938 76; (16) 249c upag.; (17) 118g 64; (18)
537p 64; (19) 657b 48.



Blåmeje pikker i foderkugle. BIOFOTO/Erik Thomsen.

Mejser, *Aegithalos, Parus, Sitta*

Mejse, fællesgermansk, lån fra tysk meise (oldhøjtysk meisa); af germansk maiso 'lille, tynd', som menes beslægtet med norsk dialektord meis 'tyndt, svagligt menneske', der hentydes da til
mejsernes lille spinkle krop (1).

– Dänmarks Dyreverden 8, 140-56.

SORTMEJSE, *Parus ater*; det blåsorte hoved har
hvide kinder og hvid plet i nakken, oversiden er
brunsort, halen sort og undersiden hvid. Alm. i
navnlig midt- og sønderjyske granplantager.
Svartkop 'sorthoved, Amager (2).

BLÅMEJSEN, *Parus caeruleus*, ligner en musvit,
men er mindre og har blå isse, gulgrå underside,
blålige vinger, den gule underside uden midter-
stribte. Alm. ynglefugl i næsten alle vore skove.
Blåhætte NVSjælland (3), *gendarm* Ålsgårde (4).

TOPMEJSE, *Parus cristatus*, har sort- og hvidspættet
nakketop, lysebrun over- og hvidlig underside.
Hyppig ynglefugl i jyske og fynske nåletræsplanta-
ger.

Nordens kakadue (5) sigter til nakketoppen.